

This is an electronic reprint of the original article. This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Axel B. Svensson om kyrka och mission på 1920-talet

Andersson, Erik J

Published in:
Kyrkohistorisk årsskrift

Publicerad: 01/12/2020

Document Version
Förlagets PDF, även kallad Registrerad version

Document License
Publisher rights policy

[Link to publication](#)

Please cite the original version:
Andersson, E. J. (2020). Axel B. Svensson om kyrka och mission på 1920-talet. *Kyrkohistorisk årsskrift*, 120, 73-87.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

ERIK J. ANDERSSON

Axel B. Svensson om kyrka och mission på 1920-talet

Inledning

När Missionssällskapet Bibeltrogna Vänner (BV) etablerades i början av 1910-talet betonade grundarna att sällskapet skulle vara en *missions-organisation* inom vilken man förenades kring Bibeln och den evangelisk-lutherska bekännelsen, medan medlemmarna tilläts handla fritt när det gällde kyrkotillhörighet och kyrkligt engagemang.¹ Den organisatoriska friheten gentemot Svenska kyrkan hade varit en av stridsfrågorna som ledde fram till BV:s bildande och av stor vikt inte minst för sällskapets mest profilerade företrädare redaktör Axel B. Svensson (1879–1967).²

Svensson hade sedan år 1908 i sin tidskrift *Nya Väktaren* bevakat den teologiska utvecklingen inom Svenska kyrkan, och hur Evangeliska Fosterlands-Stiftelsen (EFS) – ur vilken BV bildades – relaterade till denna.³ Svensson var under 1910-talet, då BV:s arbete i Sverige etablerades, mycket kritisk till Svenska kyrkans ledning och till utvecklingen i kyrkan, men han förhöll sig helt solidarisk med BV:s linje att man inte var ett kyrkosamfund utan en missionsorganisation.

På 1920-talet behövde Svensson i sina ekklesiologiska överväganden inkludera nya frågor som uppkom vid BV:s etablering av missionsarbete i det

självständiga Etiopien. I Sverige relaterade man i kyrkliga frågor till Svenska kyrkan, men i utlandsarbetet var kontexten en annan och förhållandet mellan mission och kyrka blev centrala.

Förhållandet mellan mission och kyrka har beskrivits på olika sätt. Stephen B. Bevans och Roger P. Schroeder företräder en syn på kyrka och mission där missionen kommer före kyrkan; de beskriver missionen som kyrkans moder och menar att missionen föregår kyrkan redan från apostlåtiden.⁴ Mission är, enligt Bevans och Schroeder, att i mötet med nya kontexter på nytt formulera och gestalta det som är kyrkans uppdrag, nämligen att i Jesus efterföljd förkunna och vittna om Guds rike.⁵ Missiologin lägger enligt detta synsätt grund för ekklesiologin.⁶ Den syn som herrnhutismens förgrundsgestalt Nikolaus von Zinzendorfs (1700–1760) hade på förhållandet mellan kyrka

4 Eng. "mother of the church" resp. "mission [...] is *prior* to the church", Bevans & Schroeder 2008, 11 o. 13.

5 Bevans & Schroeder 2008, 31. Författarna skriver "to be continually »reinventing« itself".

6 Det huvudmönster som här beskrivits för förhållandet mellan missiologi och ekklesiologi kontrasterar mot ett mönster där man beskrivit kyrkan som huvudaktör i missionsarbetet. Ett exempel på detta ser Oloph Bexell i biskop Gustaf Daniel Björck (1806–1888): "För Björck måste kyrkan själv vara det handlande subjektet i all kyrklig verksamhet. [...] Missionen måste vara knuten till kyrkans legala organ för att kunna vara dess »egen« verksamhet." Bexell 2003, 144. Första delen av Bexells kapitel "Mission i främmande land – evangelisation här hemma" visar på kyrkans försök att inkorporera svenska initiativ till utlandsmission i sin verksamhet. Bexell 2003, 142–150.

1 BVÅB 1911, 12. Svensson 1961, 62. Jfr Imberg 2014, 119–121 o. Brohed 2013, 13.

2 Se t.ex. Brohed 2013, 13 o. Lundqvist 2010, 5–40.

3 Andersson 2019, 11–12.

och mission gav uttryck för ett sådant förhållningssätt. Enligt Zinzendorf var aktören i missionen inte kyrkan utan Kristus genom den helige Ande. Kyrkor uppstod, närmast av tillfälligheter i missionens spår, när nyomvända sökte sig samman och bildade mer organiserade gemenskaper.⁷ Zinzendorfs missionssyn kom att prägla många pietistiska missionsinitiativ från 1700-talet och framåt, inte minst genom flera stora missionssällskap.⁸

Den nyevangeliska väckelsen i Sverige influerades av herrnhutismen och på olika sätt kom också Zinzendorfs missionsyn att spela roll för svenska missionsinitiativ.⁹ Ett exempel på detta var *Missions-Tidning* som från år 1842 redigerades av Carl Olof Rosenius (1816–1868). När han övertog redaktörskapet började han föra in fler artiklar från tyska missionstidningar och han rapporterade från herrnhutiska missionsprojekt.¹⁰

Också Axel B. Svensson tog intryck av den herrnhutiska Brödräfsamlingens mission och liknade Bibeltrogna Vänner vid Brödräfsamlingen i dess första tid.¹¹ Svensson var BV:s missionssekreterare och den i BV:s ledning som under 1910- och 1920-talen stod i tät brevkontakt med missionärerna i Ostafrika. Till honom vände sig de utsända i Etiopien några år in på 1920-talet med frågor om hur arbetet i Etiopien ur kyrklig synpunkt skulle organiseras. Sedan 1921 hade man arbetat med sjukvård, skola och evangelisation, men hur skulle man nu agera när arbetet bar frukt

i form av att etiopier övergick till den evangelisk-lutherska kristna bekännelsen?

Denna artikel syftar till att undersöka Axel B. Svenssons ecklesiologiska överväganden vid mitten av 1920-talet i anslutning till uppbyggnaden av BV:s missionsarbete i Etiopien samt att relatera detta till tidigare forskning om Svenssons kyrkosyn.¹² Går det att identifiera en ecklesiologisk grundsyn hos Svensson under den aktuella perioden? Vilket var förhållandet mellan missiologi och ecklesiologi hos Axel B. Svensson? Källmaterial för undersökningen utgör BV:s tryckta publikationer samt brev, protokoll och andra handlingar i Bibeltrogna Vänners arkiv och i viss mån Axel B. Svenssons arkiv.

Tidigare forskning om Axel B. Svensson kyrkosyn

Axel B. Svenssons kyrkosyn har framför allt undersökts av Mikkel Vigilius som del av doktorsavhandlingen *Kirke i kirken*.¹³ Andra som berört Svenssons – och BV:s – ecklesiologi och kyrkliga praxis är Rune Imberg och Daniel Lindmark.¹⁴ Av dessa två är det endast Imberg som, åtminstone delvis, fokuserat på förhållandena utomlands.

Mikkel Vigilius har noterat att Svensson var lojal gentemot BV:s linje att sällskapet var en missionsorganisation och inget kyrkosamfund. Enligt Vigilius presenterade inte Svensson någon principiell kyrkosyn, eftersom han hyste en önskan att stödja och agera förmedlande mellan olika grupper.¹⁵ Svensson framstod därför, enligt Vigilius, ”som överordentligt uklar, inkonsistent og ubeständig i sit kirkesyn” och han menade att Svenssons kyrkosyn förändrades över tiden, möjligtvis under inverkan av olika kristna grupper som han

7 Bosch 2016, 258–259. Jfr s. 259: ”The church was not the bearer of mission; neither was it the goal. ... almost by accident »churches» were formed among the converts.”

8 Jfr Bosch 2016, 259–261 och Holmqvist 1926, 35–36. Holmqvist beskriver hur Baselmisionen var ett av flera inflytelserika missionssällskap som kom att följa den herrnhutiska traditionen med fokus på den enskilda individen mer än kyrklig organisation.

9 Jfr Karin Sarjas fördjupningsartikel om svensk mission: ”Det fanns en spännvidd inom svensk mission under sent 1800-tal mellan Svenska kyrkans kyrkomissionsideal [...] och vissa väckelsemissioners målsättning. De senare var inledningsvis mer inriktade på individers omvändelse än församlingsbildning.” Sarja 2003, 350.

10 Lundström 2016, 95 o. 101.

11 BVÅB 1913, 64–69. Rune Imberg har uppmärksammat mig på likheterna mellan just Svensson och Zinzendorfs syn på kyrkan i missionsarbetet. Se också Andersson 2020.

12 I föreliggande undersökning används begreppen kyrkosyn och ecklesiologi synonymt. Så gör t.ex. Vigilius 2005, se 130 m.fl. Också begreppen missiologi och missionsyn används som synonymer.

13 Vigilius 2005, 128–139. Jfr ett tidigare men betydligt kortare bidrag: Palmqvist 1964, 75–79.

14 Imberg 2008, 92–100. Imberg 2010. Lindmark 2014. Lindmark 1999.

15 Vigilius 2005, 129–130.

hade haft kontakt med samt utifrån utvecklingen inom Svenska kyrkan.¹⁶

Vigilius har delat in Axel B. Svenssons ecklesiologiska utveckling i fem perioder.¹⁷ Under den första perioden (1908–1923) var Svensson inriktad på fria församlingar och förutspådde statskyrkans sammanbrott på grund av dess oförmåga att hantera sina många ”irrlärliga” präster.¹⁸ Andra perioden (1924–1936) kännetecknades ”en bemärkelsevärdig lang pause i Axel B. Svenssons skriftliga bidrag om vejen fram i den kirkelige situation”. Vigilius tolkar tystnaden som ett uttryck för konflikt mellan Svenssons frikyrkliga ideal och hans nyvunna kontakter med präster verksamma i Svenska kyrkan med möjlighet att påverka dessa.¹⁹ De följande tre perioderna kännetecknades av en mer positiv bild av Svenska kyrkan och av förhoppningar om väckelse bland hennes präster samt av ett ökat engagemang från Svenssons sida i kyrkan.²⁰

Trots att Vigilius uppfattade att Svenssons kyrkosyn förändrades över tid, menade han att det fanns bestående drag i Svenssons ecklesiologi i form av betoningen av Bibeln och bekännelsen som grunden för kyrkligt arbete, människors frälsning som arbetets mål och förkunnelsen av lag och evangelium som medel.²¹

Även Daniel Lindmark saknar en tydlig linje i Svenssons ecklesiologi och i likhet med Vigilius menar han att Svensson påverkades av utvecklingen inom Svenska kyrkan. Lindmarks slutsats är att Svenssons kyrkosyn kan beskrivas som pragmatisk.²²

Såväl Vigilius som Lindmark saknar principiella linjer i Svenssons kyrkosyn; Vigilius karakteriserar den som inkonsistent, medan Lindmark menar att den var pragmatisk. Båda undersöker dock främst Svenssons syn på Svenska kyrkan och hur man som enskild kristen ska förhålla sig till den, även om Vigilius också lyfter fram Svenssons frikyrkliga orientering fram till 1923.

Rune Imberg har understrukit att Svensson visserligen var BV:s ledande ideolog, men att man inte kan sätta likhetstecken mellan Svenssons och BV:s hållningar.²³ Imberg har undersökt BV:s ecklesiologi i förhållande till missionsarbetet utomlands. Imberg pekar på att skillnaden mellan BV:s ecklesiologiska överväganden gällande arbetet i Sverige respektive utomlands måste tolkas utifrån att i Sverige förutsattes existensen av en nationell luthersk kyrka, vilket inte var fallet i Afrika.²⁴ I Sverige erkände BV, enligt Imberg, Svenska kyrkans präster och hänvisade till dessa för dop och nattvard, medan man på missionsfälten tillämpade en ordning där alla manliga missionärer – i egenskap av att vara missionärer – döpte och delade ut nattvarden.²⁵ Trots detta såg BV, enligt Imberg, fördelar med men inte nödvändigheten av att ha prästvigda missionärer ute i tjänst. Av pragmatiska skäl prästvigdes Josef Svensson i Svenska kyrkan år 1927 för fortsatt tjänst i Etiopien.²⁶

Kyrkofrågor väcks på missionsfältet i Etiopien

År 1921 började Bibeltrogna Vänner arbeta i det självständiga Etiopien. Skola, sjukvård och predikoverksamhet etablerades först i huvudstaden i

16 Vigilius 2005, 129–130.

17 Vigilius 2005, 130–139. De fem perioderna sammanfattas i Imberg 2010, 27–28.

18 Vigilius 2005, 130–131. Se också t.ex. Svensson 1923.

19 Vigilius 2005, 133.

20 Vigilius 2005, 133–139.

21 Vigilius 2005, 130. Jfr Bexells avslutande ord i artikeln om Svensson i *Svenskt Biografiskt Lexikon*: ”Under sextio år och intill sin bortgång vid 88 års ålder hade S Nya väktaren som sin främsta tribun. De positioner han i sin ungdom intagit ifråga om bibelsyn och rättfärdiggörelse vidhöll han med emfas livet igenom, medan hans kyrkosyn genomgick en betydande förändring i flera steg. Från 30-talets slut både tog och fick han ett ökande ansvar för Svenska kyrkan i stort och på dess nationella nivå. Som opinionsbildare och debattör var han hela livet mycket aktiv och uppmärksam.” Bexell 2019, 669.

22 Lindmark 1999.

23 Imberg 2010, 28.

24 Imberg 2008, 92, not 13.

25 Imberg 2008, 92.

26 Imberg 2008, 92–93. Imberg uppger (felaktigt) att vigningen skedde år 1926 (jfr nedan). Imberg pekar på hur BV:s ecklesiologiska avvägningar på 1920-talet var vägledande för flera årtionden framåt, åtminstone gällande prästvigningar och missionärernas möjlighet att verka som sakramentsförvaltare. Jfr också Imberg 2010, 20–25. Imberg är kritisk till BV:s hållning att missionärer var berättigade att förvalta sakramenten, se t ex formuleringen ”Problemet med att icke-ordinerade missionärer utförde prästerliga uppgifter, inaff sig alltså redan från början i Etiopien.” Imberg 2010, 22.

Addis Abeba och under de närmast följande åren i städerna Harar och Dire Dawa. Det främsta målet var att nå icke-kristnade folk, men man mötte i Etiopien också många som tillhörde den etiopiska ortodoxa kyrkan.

Bland de utsända missionärerna uppstod frågor om hur arbetet i Etiopien skulle organiseras ur kyrklig synpunkt. Att ta Svenska kyrkan eller Evangeliska Fosterlands-Stiftelsens arbete i Etiopien som modell för arbetet var inte självklart och missionärerna vände sig till Axel B. Svensson och bad om anvisningar.²⁷ Tre omständigheter bidrog till att frågorna framstod som särskilt aktuella under år 1924: 1) Missionären Simon N:n Röstins (1892–1982) ankomst till Etiopien just före jul 1923.²⁸ 2) Missionärerna Anton Jönssons (1892–1968) och Edith Korsholms (1890–1971) äktenskapsplaner.²⁹ 3) Frågor från etiopier om BV:s missionärers ställning.³⁰

Efter en tids brevväxling mellan Axel B. Svensson och de utsända vände de senare sig i en skrivelse direkt till Bibeltrogna Vänners styrelse.³¹

27 Se t.ex. brev fr. Josef Svensson t. Axel B. Svensson, Addis Abeba 23 okt. 1923, E1e:2, Bibeltrogna Vänners arkiv, Riksarkivet, Stockholm (härefter: BV:s arkiv).

28 Röstin avreste från Sverige 20 nov. 1923 och ankom till Addis Abeba i dec. samma år. Svensson 1924. Simon N:n Röstin var systerson till Axel B. Svensson och förhållandet mellan dem var ansträngt under större delen av Röstins tjänstgöringstid i BV liksom därefter. Redan vid jul 1924 fanns kunskapen bland de övriga missionärerna i Etiopien om ett spänningsfyllt förhållande mellan Svensson och Röstin. Se brev fr. Anton Jönsson t. Axel B. Svensson, Harar 3 feb. 1925, E1e:2, BV:s arkiv. Röstin hade under sin studietid i Lund tagit intryck av kyrkliga idéer som Svensson menade var främmande för BV. Se t.ex. brev fr. Axel B. Svensson t. Anton Jönsson, Stockholm 20 feb. 1924, A:6, Axel B. Svenssons arkiv, Landsarkivet, Lund.

29 Anton Jönsson informerade Svensson i april 1925 om planerna på äktenskap. Brev fr. Anton Jönsson t. Axel B. Svensson, Dire Dawa 15 apr. 1925, E1e:2, BV:s arkiv. De enda vigselförrättare som fanns att tillgå för svenskar i Etiopien var präster utsända av Evangeliska Fosterlands-Stiftelsen. Anton Jönsson uttryckte stor ovilja att bli vigd av en präst från EFS. I brev i augusti 1925 skrev han: "... blir det så ingen annan råd, så få vi väl be Olle Eriksson komma hitner [till Harar] att viga oss, även om det är motbjudande." Brev fr. Anton Jönsson t. Axel B. Svensson, Harar 22 aug. 1925, E1 e:2, BV:s arkiv.

30 Se förslaget från missionärerna som ställdes till styrelsen i april 1925, se följande not.

31 BV:s styrelseprotokoll 15–16.6.1925 § 25, A2:3, BV:s arkiv. Förslaget från missionärerna ställdes till

Skrivelsen var undertecknad i Addis Abeba den 23 april 1925 av missionärerna Josef Svensson (1888–1969), Anton Jönsson, Simon N:n Röstin, Anna-Lena Jönsson (1890–1972) och Petrea Paulsson (1898–1951).³² Dessa önskade att så snart som möjligt få en prästvigd medarbetare och de önskade fastställa en ordning för församlingsbildning på missionsfältet. Missionärerna bifogade också ett förslag på grundlinjer för församlingsstadgar.³³ Stadgarna omfattade sju paragrafer. Den första hade lydelsen:

Denna församling är en sammanslutning mellan kristna människor, som bekänna sig stå i gemenskap med sin Frälsare och med varandra och som känna det som sin kallelse att stödja den verksamhet, som av Missionsällskapet B. V. utövas i Abessinien. Den vill genom Guds nåd söka fylla de plikter och behålla de rättigheter, som Guds ord pålägger och tillerkänner en kristen församling.³⁴

För inträde i församlingen krävdes att man var pånyttfödd av den helige Ande, att man bekände sig till den kristna läran såsom den förstods i den lutherska kyrkan, samt att tidigare medlemmar var överens om inträdet. Medlemmarna förväntades "arbeta för upprättandet av en abessinsk nationalkyrka med renare lära och bättre församlingstukt än den nuvarande." Till nattvardsfrände i församlingen ägde förutom medlemmar också "den tillträde, vilken blivit känd som en sann kristen, ehuru han icke kan eller vill helt ansluta sig till församlingen."³⁵

styrelsen finns inhäftat i protokollsboken mellan sidorna på vilka frågan behandlas. BV:s styrelseprotokoll 15–16.6.1925 § 25, A2:3, BV:s arkiv.

32 De fem undertecknarna utgjorde, tillsammans med Edith Korsholm, hela BV:s missionärsgrupp i Etiopien vid tillfället. Edith Korsholm intygade senare hon att hon var fullt enig med kollegornas förslag. Brev fr. Edith Korsholm t. Axel B. Svensson, Harar 16 maj 1925, E1e:2, BV:s arkiv.

33 Förslaget "Grundlinjer till församlingsstadgar" omfattar en sida av missionärernas förslag till styrelsen och finns inhäftat i protokollsboken. BV:s styrelseprotokoll 15–16.6.1925 § 25, A2:3, BV:s arkiv.

34 "Grundlinjer till församlingsstadgar", § 1, BV:s styrelseprotokoll 15–16.6.1925 § 25, A2:3, BV:s arkiv.

35 "Grundlinjer till församlingsstadgar", citat ur § 4 o. 6, BV:s styrelseprotokoll 15–16.6.1925 § 25, A2:3, BV:s arkiv.

Styrelsens första behandling av kyrkofrågan i Etiopien år 1925

Bibeltrogna Vänners styrelse sammanträdde den 16 juni 1925 och behandlade då de kyrkliga förhållandena i Etiopien. Efter en mycket lång diskussion var man fortfarande inte redo för beslut.³⁶ Det var inte frågan om församlingsbildning, utan missionärernas önskan om en prästvigd medarbetare som väckte diskussion i styrelsen. Ingen ledamot motsatte sig att låta prästviga missionärer, men åsikterna gick isär om huruvida vigning skulle ske i Svenska kyrkan, vilket kunde uppfattas som ett partiellt uppgivande av BV:s ställning som självständigt missionssällskap, eller om vigning kunde ske i någon av de lutherska friförsamlingarna i Sydsverige.³⁷ Efter BV:s bildade fanns i styrelsen ledamöter som tillhörde dessa församlingar vilka hade bildats på Oscar Ahnfeldts tid.³⁸ Tongivande i styrelsen med sådana frikyrkliga sympatier var ordförande Lambert Jepsson (1860–1930), Ängelholm, och Johannes Wittander (1847–1928), Osby, som var ordförande i en av BV:s regionala samarbetsorganisationer Nordöstra Skånes Missionsförening.³⁹

Slutligen föreslog Lambert Jepsson att frågan skulle bordläggas, vilket dock Axel B. Svensson, som var sekreterare i styrelsen, motsatte sig. Han ville att frågan skulle avgöras på sittande sammanträde. Till att börja med fick Svenssons linje störst stöd. Jepssons förslag stöddes av endast två ledamöter. Men efter att ordföranden sade att han ämnade reservera sig mot beslutet begärdes slutan omröstning. I den slutna omröstningen fick ordförandens förslag sju röster mot sekreterarens fyra,

vilket innebar att frågan bordlades till styrelsens planerade sammanträde i oktober.⁴⁰ Axel B. Svensson reserverade sig mot beslutet.⁴¹

Att missionärsgruppen i Etiopien valde att gemensamt vända sig till styrelsen kan möjligen ha varit ett uttryck för missnöje med Svenssons svar på de frågor som hade ställts eller att man tyckte att handläggningen drog ut på tiden. Simon N:n Röstin beklagade i brev till Svensson inför styrelsemötet i juni 1925 att denne var "tvungen att slåss med Hässleholms missionsförening" och skrev att missionärernas "skrivelser i församlingsfrågan har väl ytterligare försvårat samarbetet mellan morbror och Jepsson."⁴² I styrelsen vann alltså inte Svenssons önskan om en snabb handläggning gehör, vilket kan tolkas så att det i styrelsen fanns ett motstånd till hur Svensson dittills hanterat de kyrkliga frågorna i relation till missionsarbetet i Etiopien. Den slutna omröstningen och Svenssons reservation visar att motsättningarna var skarpa. Svensson kommenterade i ett brev till Eritreamissionären Karl Nyström ett par år senare de olika kyrkliga hållningarna inom BV:

I Skåne äro många av våra lutherska vänner mycket fria i kyrkligt avseende (på sina ställen ha de rent af fria församlingar), i övriga Sverige äro lutheranerna ganska statskyrkligt sinnade. Det har under årens lopp kostat mig mycken möda att hålla ihop dessa olika element och avstyra dels dispyt och fejd, dels slappnande intresse för arbetet.⁴³

Vid behandling av missionärernas förslag i styrelsen var frågan om prästvigning den som väckte störst

36 Diskussionen återges på två och en halv protokollsida. Nio av elva närvarande ledamöter yttrade sig, de flesta av dem flera gånger. BV:s styrelseprotokoll 15–16.6.1925 § 25, A2:3, BV:s arkiv.

37 Även möjligheten till vigning inom den sachsiska frikyrkan nämndes av en ledamot, men till denna möjlighet återkom man inte i diskussionen. BV:s styrelseprotokoll 15–16.6.1925 § 25, A2:3, BV:s arkiv.

38 För Ahnfeldt se Jarlert 2001, 158–159.

39 Svensson 1961, 100 o. 111. Jfr Palmqvist som år 1964 beskrev att "BV länge" [hur länge?] i stort sett ha befunnit sig närmare frikyrkligheten, än vad Stiftelsen [EFS] gjorde." Palmqvist 1964, 76.

40 BV:s styrelseprotokoll 15–16.6.1925 § 26, A2:3, BV:s arkiv.

41 I reservationen "framhöll [Svensson] därvid först det egendomliga däri, att (det syntes som) om af styrelsens ledamöter tydligen fem hade ändrat sin mening mellan första omröstningen och den slutna." BV:s styrelseprotokoll 15–16.6.1925 § 27, A2:3, BV:s arkiv. Orden inom parentes är infogade efteråt och den citerade meningen följs i protokollet av en överstruken bisats. Det är oklart när ändringarna gjorts.

42 Brev fr. Simon N:n Röstin t. Axel B. Svensson, Addis Abeba 12 jun. 1925, E1 e:2, BV:s arkiv. Hässleholms Lutherska Missionsförening var en regional missionsförening med verksamhet i norra och nordvästra Skåne.

43 Brev fr. Axel B. Svensson fr. Karl Nyström, [Stockholm?] 17 mar. 1927, E4:1, BV:s arkiv.

svårigheter, medan deras förslag om ordning för bildande av församlingar på missionsfältet knappt kommenterades av styrelsens ledamöter. Detta visar att frågorna kring det särskilda ämbetet i praktiken var mer svårlösta än de övergripande frågorna om kyrklig ordning och struktur.

Ämbetet som dilemma för den nyevangeliska väckelsen i Sverige

Inom den nyevangeliska väckelsen som uppstod i Sverige i mitten av 1800-talet, med C. O. Rosenius som en av förgrundsgestalterna, reflekterade man redan från uppkomsten över väckelsens förhållande till Svenska kyrkan och dess strukturer. Flera områden blev ämne för diskussion, såsom möjligheten att samlas till uppbyggliga möten utan kyrklig sanktion, att låta lekmän predika och möjligen även döpa och dela ut nattvarden samt att organisera sig och verka utan formell koppling till Svenska kyrkan och att bedriva missionsarbete i utlandet.

Rätten att samlas till uppbyggliga möten vanns när Konventikelplakatet avskaffades år 1858. Vid sådana möten och samlingar kom också lekmän att utlägga bibelordet och inom väckelsen menade man att detta kunde försvaras utifrån såväl Bibeln som de lutherska bekännelseskriterierna. Rosenius predikade offentligt utan att vara prästvigd. Han menade sig vara rätteligen kallad (*rite vocatus*) genom att han förvissade sig om en yttre kallelse från den troende församlingen vid varje predikotillfälle.⁴⁴

Henry Wiklund menar att Rosenius principiellt ansåg att lekmän kunde förvalta nattvarden, men att han inte förespråkade detta eftersom att en sådan linje skulle försämra möjligheterna till evangelisation.⁴⁵ Sven Gustafsson, på vilken Wiklund delvis bygger, för dock ett längre resonemang i frågan och finner att gällande sakramenten ”var den kyrkliga traditionen så stark hos honom [Rosenius], att han hade svårt att tänka sig, att

sakramentsförvaltningen skulle kunna överlåtas till lekmän.”⁴⁶

Evangeliska Fosterlands-Stiftelsens ledning kom att följa Rosenius hållning att sakramenten togs emot av Svenska kyrkans präster.⁴⁷ Frågan om nattvardsfirande inom eller utom Svenska kyrkan utvecklades dock under 1870-talet till en av de stridsfrågor som ledde till att en stor del av dem som sympatiserat med EFS organiserade sig i Svenska Missionsförbundet med egen sakramentsförvaltning.⁴⁸

Kvar inom Svenska kyrkan stod EFS och de med stiftelsen samarbetande regionala och lokala missionsföreningarna. Man organiserade sig i föreningar utan formell koppling till Svenska kyrkan, men med mål att bland annat evangelisera inom kyrkan. De uppgifter som inom Svenska kyrkan traditionellt hört till prästämbetet – predikan och sakramentsförvaltning – fortsatte man hantera så att lekmän – i form av kolportörer eller predikanter – predikade, medan man för dop och nattvard använde sig av Svenska kyrkans präster.

Redan på 1860-talet påbörjade EFS missionsarbete också i utlandet. Missionsföreståndaren Waldemar Rudin (1833–1921) ansåg att EFS:s missionärer skulle prästvigas. Från år 1866 gav också Kungl. Maj:t godkännande att missionselever från EFS:s missionsinstitut kunde prästvigas innan de reste ut till missionsfältet.⁴⁹ Men det var inte alla utsända som prästvigdes, utan beslut om dessa prästvigningar fattades från fall till fall, vilket kunde förstås som att dessa prästers verksamhet inte per automatik sågs som en del av Svenska kyrkans arbete.⁵⁰

När arbetet växte såg EFS:s ledning ett ökat behov av ordinerade präster, särskilt i kontakt med och i jämförelse med de anglikanska och etiopiska kyrkorna.⁵¹ EFS vände sig i slutet av 1880-talet till ärkebiskop Anton Niklas Sundberg

46 Gustafsson 1962, 41–48, citat 44.

47 Wiklund 1979, 23–24. Jfr Bexell 2003, 66–67.

48 Se kapitlet ”Nyeangelismen delas – Svenska Missionsförbundet grundas”, Bexell 2003, 108–130.

49 Bexell 2003, 69–70.

50 Furberg 1962, 249.

51 Furberg 1962, 248–249.

44 Wiklund 1979, 22. Jarlert 2001, 152.

45 Wiklund 1979, 23–24.

(1818–1900) för att undersöka möjligheten att ansöka om tillstånd för någon av EFS:s missionärer att förrätta prästvigningar på missionsfältet. Sundberg avrådde bestämt från en sådan ansökan, eftersom han menade att det skulle knyta vigningarna till Svenska kyrkan som då också skulle få ansvar för arbetet, som ju dock redan leddes av en annan organisation, nämligen EFS.⁵² Sundberg hade dock inget att invända emot att EFS själva tog ansvar för och anordnade prästvigningar på missionsfältet. Sådana vigningar ansåg han enligt en luthersk uppfattning skulle vara fullt giltiga.⁵³

EFS:s verksamhet i Sverige och i utlandet fick alltså olika praxis i fråga om prästämbetet. Frågan om prästvigningar var starkt förknippad med frågan om EFS:s förhållande till Svenska kyrkan. Från ledningen önskade man inte utmana denna relation, vilket sannolikt var en starkt bidragande orsak till att EFS, trots Sundbergs positiva inställning, inte genomförde prästvigningar på missionsfältet förrän betydligt senare.⁵⁴

När BV upptog eget missionsarbete i Eritrea 1912 anslöt sig sju missionärer utsända av EFS till det nya arbetet. Bland dem fanns eritreanen Markus Germei (ca 1860–1924), som efter utbildning i Sverige prästvigdes i Uppsala av ärkebiskop Sundberg och därefter rest tillbaka till Eritrea i missionstjänst.⁵⁵ Detta gjorde att frågan om prästvigning av missionärer i starten av BV:s arbete inte togs upp förrän frågan blev aktuellt på 1920-talet i det nya arbetet i Etiopien.

Gällande BV:s verksamhet i Sverige kan nämnas att man i Roseniuskyrkan i Stockholm, där Axel B. Svensson innehade predikanttjänst, under år 1926 började fira nattvardsgudstjänster under ledning av Nils Hylander (1861–1929) som var tidigare EFS-missionär och prästvigd för sådan tjänst.

Svensson inhämtade samtycke för Hylanders verksamhet från biskopen i Linköping.⁵⁶

De givna exempel från EFS:s och BV:s historia visar hur missionsorganisationerna kunde verka med egna förkunnare, både i Sverige och i utlandsmissionen, utan att det uppfattades som ett brott med Svenska kyrkan, även om det var ett uttryck för en underförstådd kyrkokritik. Men när det kom till dop och nattvard fanns fortsatt en gräns mellan missionsrörelsernas egna predikanter och missionärer och dem som blivit prästvigda i Svenska kyrkan. Denna bakgrund kan förklara varför Axel B. Svensson i arbetet med frågorna kring kyrklig organisation av missionsarbetet i Etiopien ägnade större utrymme åt den mindre frågan om missionärernas eventuella prästvigning än den större frågan om hur en ny kyrka skulle organiseras.

Septemberförslaget som uttryck för Svenssons kyrkosyn år 1925

Inför styrelsens sammanträde i oktober 1925 förberedde Svensson frågan om de kyrkliga förhållandena på missionsfältet grundligt. I september sände han ut ett skriftligt underlag till styrelsens ledamöter. Dokumentet hade överskriften: ”Förslag till uttalande av Styrelsen beträffande de kyrkliga förhållandena på missionsfältet i Abessinien.”⁵⁷

Septemberförslaget åskådliggjorde Svenssons ståndpunkt i flera ecklesiologiska frågor. Dokumentet hade två huvudavdelningar sammankopplade av en ”brygga”. Den första delen bestod av nio punkter i vilka Svensson resonerade kring olika frågor och andra delen utgjordes av sju kortare

56 Svensson 1961, 107–108. Hylander prästvigdes år 1889 i Linköping.

57 Förslaget (härefter: *Septemberförslaget*) finns liggande löst i protokollsboken för BV:s styrelse 1917–1925. Förslaget består av sex nummerade och maskinskrivna sidor där den sista sidan endast omfattar sex rader förutom datum och underskrift. [A 2:3], BV:s arkiv. Benämningen Abessinien använder Svensson med flera ofta om hela området innefattande (den italienska kolonin) Eritrea och (det självständiga) Etiopien, men ibland avses endast Etiopien. I *Septemberförslaget* gällde Svenssons förslag i första hand förhållandena i Etiopien och på s. 3 förtydligade Svensson genom att skriva ”det självständiga Abessinien”.

52 Furberg 1962, 248–249.

53 Furberg 1962, 250.

54 I samband med Adolf Kolmodins inspektionsresa på missionsfältet vigde han år 1909 eritreanen Twolde Medhin Gebre Medhin (1860–1930). Denne hade tidigare motsatt sig att vigas av någon som ej var biskop, men Kolmodin som präst, EFS:s missionsföreståndare och professor kunde han uppenbarligen acceptera. Arén 1978, 348–352. Jfr Furberg 1962, 250.

55 Se Andersson 2020.

punkter vilka utgjorde förslag till styrelsens principiella beslut. Den sammankopplande bryggan bestod av följande formulering:

När styrelsen sålunda övervägt för och emot, har den i efterföljande punkter tyckt sig finna ett sätt att fasthålla vid den skriftliga principen,
För de i fördomar bundna abessinarne underlätta en övergång till luthersk tro,
Bereda missionärer möjlighet att erhålla svensk kyrklig betjäning vid förefallande behov.
På grund härav uttalar styrelsen såsom principiellt beslut:⁵⁸

Denna formulering, som inte återges i styrelsens beslut, tydliggjorde vilka hänsyn Svenssons ställningstaganden i kyrkliga frågor tog. Först handlade det om att vara bibliska principer trogen, därefter att främja missionsarbetet och slutligen om att ta hänsyn till kyrkliga bruk och traditioner. Dessa tre hänsyn fungerade som ramar för Svensson resonemang.

A. BIBLISKA PRINCIPER

För Svenssons gällde att vid beslut om vilka kyrkliga ordningar som skulle införas och tillämpas i BV:s missionsarbete krävdes fasthållande ”vid den skriftliga principen”.⁵⁹ Svensson konstaterade dock att Nya testamentet inte gav några detaljerade föreskrifter gällande kyrkliga organisatoriska spörsmål: ”Bibeln har icke meddelat oss mycket om församlingarnas organisation i apostolisk tid”.⁶⁰

Vilken var då den skriftliga princip som Svensson avsåg i *Septemberförslaget*? Det Svensson framför allt behandlade i *Septemberförslaget* var frågan om prästvigda missionärer. Svensson argumenterade utifrån Skriften gällande missionärernas ställning i relation till prästämbetet; han lyfte fram det allmänna prästadömet och att det var av ordningsskäl som särskilda ämbetsbärande utsågs:

Av Skriften är klart, att alla sanna kristna äro i Guds rike lika berättigade. Det är icke blott en uppbygglig fras, att de äro konungar och präster inför Gud. För ordningens skull utvalde emellertid apostlarna lämpliga

män, som de under handpåläggning och bön satte till föreståndare, herdar (pastorer), biskopar.⁶¹

Apostlarna utvalde och insatte ledare i församlingar de grundade, men Svensson fann inte bibliska belägg för att apostlarna gjorde detta i redan grundade församlingar, utan att församlingarna själva avskiljde pastorer.⁶² Svensson fastslog:

Det kan aldrig påvisas att i den urkristna församlingen biskopar ingrepo och tillsatte lärare i församlingar, som redan voro organiserade. Däremot visa talrika exempel, att icke endast apostlarna utan över huvud taget de såsom missionärer verkande evangelieförkunnarne t.ex. Titus, Justinus Martyren m.fl., ofta män som icke inom församlingen bekläddes något ämbete, tillsatte föreståndare i deras verksamhet nybildade församlingar. Härav skulle man ju våga dra den slutsatsen, att missionärens ämbete är ur kyrklig synpunkt högre än pastors.⁶³

Av citatet framgår att Svensson tänkte sig att till missionärens tjänst hörde inte enbart förkunnelsen, utan även insättande av församlingsledare i nybildade församlingar. Utifrån skildringen av hur Barnabas och Paulus i Apostlagärningarna 13:1–4 avskiljdes av lekmän för tjänst, drog Svensson slutsatsen att missionärsavskiljning innebar för manliga missionärer en förpliktelse att utföra evangelieförkunnarens ämbete inkluderande att döpa, utdela nattvard och organisera nya församlingar samt att insätta dess ledare.⁶⁴ Någon ytterligare vigning av missionärerna kunde, enligt Svensson, inte tillföra något mer än vad de redan hade tagit emot genom vigning till missionstjänst.⁶⁵

Denna syn på missionärsavskiljningen skiljde sig från Svenska kyrkans syn på missionärernas ämbete. Fram till sekelskiftet hade Svenska kyrkan i första hand rekryterat präster till missionsarbetet och hade haft en avvaktande hållning till lekman-

61 *Septemberförslaget*, 2.

62 En pastor eller biskop från en grannförsamling deltog troligen, enligt Svensson, även om det inte var bevisat. *Septemberförslaget*, 2.

63 *Septemberförslaget*, 2.

64 *Septemberförslaget*, 3. Att uppgifter som att predika i gudstjänster och förvalta sakrament enbart ålåg män hörde till Svensson förståelse av Bibeln. Jfr Sandahl 2018, 162.

65 *Septemberförslaget*, 3.

58 *Septemberförslaget*, 5.

59 *Septemberförslaget*, 5.

60 *Septemberförslaget*, 2.

namissionärer.⁶⁶ Kyrkans handböcker hade inte heller någon ordning för missionärvigning. År 1921 infördes dock ett ritual för detta.⁶⁷ I den angivna ordningen återfanns ordet missionär endast i rubriken, medan det sedan talades om arbete ”till ditt [Guds] rikes utbredande” och om att vara ”vår kyrkas sändebud bland icke-kristna folk”. Enligt Lars Eckerdal hölls formuleringarna allmänna då Svenska kyrkan sände ut missionsarbetare med olika uppgifter såsom ”präster, lärare, läkare, sjuksköterskor”.⁶⁸ Svenska kyrkans behov av en ordning för missionärvigning kan inte förstås som att man såg behov av en vigning som inkluderade det som skedde i en prästvigning eftersom även tidigare prästvigda personer kunde vigas till missionärer.⁶⁹

B. FRÄMJA MISSIONSARBETET

Om man i en kyrklig fråga hade funnit att Bibeln inte gav tydliga anvisningar menade Svensson att missiologiska aspekter skulle vara vägledande. I *Septemberförslaget* angav han att BV måste finna ett sätt att agera i kyrkliga frågor som underlättade övergången till luthersk tro för ”de i fördomar bundna abessinarna”.⁷⁰ Formuleringen rymde en kritik av etiopiska ortodoxa kyrkan men framför allt visade den vilken stor vikt Svensson lade vid att en kyrklig organisation skulle tjäna missionsarbetet. Redan vid styrelsens sammanträde i juni 1925 framhöll Svensson att missionsmotivet skulle vara ledande vid beslut i fråga om prästvigningar.⁷¹

I Bibeltrogna Vänners arbete i Etiopien ägde förkunnandet av evangeliet hög prioritet och Svensson renodlade detta motiv. Att frukten av arbetet

blev församlingar framställde Svensson närmast som något oundvikligt, men inte som ett mål i sig. Svensson skrev i *Septemberförslaget*:

Vår uppgift i Abessinien torde i första rummet vara att predika evangelium. I den mån Herren välsignar vårt arbete, kommer med naturnödvändighet även församlingsbildning att äga [...] rum.⁷²

Missionärerna skulle, som vi sett ovan, insätta de första församlingsledarna, men att styra de eventuella församlingarnas vidare utveckling menade Svensson inte hörde till missionsuppgiften. Svensson skrev:

Uppgiften är ju i detta avseende att bilda abessinska evangelisk-lutherska församlingar, som stå fullständigt oberoende av varje redan befintligt yttre kyrkosamfund. Det är sedan i en framtid dessa församlingars ensak, om de vilja sluta sig samman till ett yttre kyrkosamfund eller söka förbindelse med något redan varande.⁷³

Svensson underströk särskilt att BV inte önskade utbreda Svenska kyrkan till Etiopien. Läget inom denna kyrka var, enligt Svensson, ohyggligt.⁷⁴ Trots detta menade Svensson att styrelsen kunde besluta om att ansöka om att få BV:s missionärer prästvigda i Svenska kyrkan om det skulle gynna missionsarbetet i Etiopien. Kunde man vinna ”också endast en själ mera för Herren” vore det skäl nog.⁷⁵

C. HÄNSYN TILL KYRKLIGA BRUK

Svensson var inte ointresserad av de befintliga kyrkorna i vilkas närhet BV verkade, oavsett om det gällde Svenska kyrkan, lutherska friförsamlingar i Sydsverige eller den etiopiska ortodoxa kyrkan. Svensson menade att hänsyn också kunde tas till kyrkliga ordningar och traditioner, så länge de inte stred mot Bibelns undervisning eller hindrade evangeliets utbredande.

I *Septemberförslaget* skrev Svensson att BV behövde finna ett sätt att erbjuda ”missionärer

66 Furberg 1962, 381–382.

67 Ett förslag hade tagits fram under redaktion av biskop Hjalmar Danell (1860–1938) och det fastlagda ritualen fick överskriften ”Huru missionär inställes i sitt kall”. Eckerdal 1985, 457–458.

68 Eckerdal 1985, 458.

69 Eckerdal redogör för en parallellitet i framtagandet av ordning för missionärvigning och diakon(iss)ditto. En skillnad fanns i att missionärerna ställdes direkt i Svenska kyrkans tjänst, medan diakoniarbetarna ej var anställda av kyrkan. Eckerdal 1985, 427–429 o. 457–458.

70 *Septemberförslaget*, 5.

71 BV:s styrelseprotokoll 15–16.6.1925 § 25, A2:3, BV:s arkiv.

72 *Septemberförslaget*, 3. Utelämnat i citatet (med hakparentes markerat) är två xx i texten där det senare verka täcka bokstaven ä eller ö.

73 *Septemberförslaget*, 3.

74 *Septemberförslaget*, 3.

75 *Septemberförslaget*, 4.

möjlighet att erhålla svensk kyrklig betjäning vid förefallande behov”.⁷⁶ Det fanns alltså anledning att under vissa förhållanden ta hänsyn till bruk i de befintliga kyrkorna.

Den konkreta frågan år 1925 gällde missionärers äktenskapliga vigsel. Missionärerna Edith Korsholm och Anton Jönsson planerade att ingå äktenskap. Som svenska medborgare var de skyldiga att i fråga om äktenskap följa svensk lag, vilket innebar vigsel efter kyrkligt ritual eller inför borgerlig myndighet.⁷⁷ Det senare menade Axel B. Svensson var för missionärer olämpligt, och dessutom fanns ingen sådan svensk myndighet i Etiopien.⁷⁸ De prästvigda svenskar som fanns i Etiopien var dock missionärer i Evangeliska Fosterlands-Stiftelsens tjänst. Svensson konstaterade:

Väl finnas där ute svenska pastorer att tillgå, men från en mångfald synpunkter vore det önskvärt, att B. V:s missionärer i fall av äktenskaps ingående kunde betjänas av vigselförrättare, som stode i sällskapets tjänst.⁷⁹

Till den mångfald av synpunkter som Svensson refererade till hörde främst att etiopier kunde få intrycket att BV:s missionärer var underlägsna EFS:s utsända, ifall de inte kunde fungera som vigselförrättare. Svensson föreslog därför att BV:s styrelse skulle medverka till att någon av sällskapets egna missionärer skulle prästvigdes inom Svenska kyrkan.⁸⁰

De missiologiska motiven och hänsyn till kyrkliga bruk gjorde Svensson en jämförelse med hur aposteln Paulus hanterade frågan om omskärelse på olika sätt för Timoteus respektive Titus, beroende på om motivet var att underlätta kristen-

domens utbredande eller en anpassning till icke tvingande religiösa bruk.⁸¹

Paulus olika handlingsätt tog Svensson å ena sidan som grund för att kunna tillstyrka vigning av någon missionär för att kunna vinna etiopier bundna i uppfattningar knutna till ordination i historiska kyrkor. Svensson resonerade alltså *pragmatiskt*. Men å andra sidan kunde Svensson också ta Paulus agerande som intäkt för att utifrån en *principiell* ståndpunkt avvisa begäran om prästvigning när sådana krav kom från personer formade i de gamla kyrkorna.

Hänsyn till kyrkliga bruk och traditioner kunde aldrig spelas ut mot något av de tidigare kriterierna, mot Bibelns undervisning eller de missiologiska hänsynen. De senare ledde till att Svensson distanserade sig från tanken om att det svenska missionsarbetet skulle kunna leda till en reformation av den ortodoxa kyrkan. Han skrev tidigare under år 1925:

Det var på 1860-talet och har för stora delar av den svenska missionsförsamlingen förblivit en vacker dröm att den abessinska kyrkan skulle såsom samfund låta reformera sig. För vår del tro vi det knappast. Den koptiska kyrkan kommer nog att leva, och de evangeliska i landet få nog sammanföras i ett samfund utanför sagda kyrka.⁸²

Svensson trodde alltså inte på en reformation av den etiopisk-ortodoxa kyrkan, vilket kan jämföras med att Evangeliska Fosterlands-Stiftelsen några år senare fortsatt uttryckte att ”verksamheten i Eritrea fortgår i reformatoriskt syfte” och att man i Abessinien stod i ”det kyrkliga förnyelseverket”.⁸³ Svensson hyste större förhoppningar om att omvända muslimer skulle kunna komma att utgöra ”stommen till en abessinsk evangelisk nationalkyrka” än att koptiskt kristna skulle göra det.⁸⁴ I *Septemberförslaget* markerade Svensson

76 *Septemberförslaget*, 5. Sannolikt avsåg Svensson med ”svensk kyrklig” svensk *statskyrklig* betjäning, även om han räknade med att det kunde finnas både ”stats- som frikyrkligt sinnade missionärer”. Längre ner på samma sida skrev Svensson om ”statskyrkligt ordinerad person” som kunde betjäna ”svenska undersåtar och medlemmar av svenska kyrkan”.

77 ”Bibeltrogna Vänners missionärer äro svenska undersåtar ...”, *Septemberförslaget*, 4. Svensson verkar här inte ha reflekterat över att Edith Korsholm de facto inte var svenska utan kom från Danmark!

78 *Septemberförslaget*, 4. År 1929 blev doktor Knut Hanner svensk konsul i Addis Abeba. Halldin Norberg 1977, 124.

79 *Septemberförslaget*, 5.

80 *Septemberförslaget*, 5.

81 *Septemberförslaget*, 4. Se Apostlagärningarna 16:1–3 o. Galaterbrevet 2:1–5.

82 BVÅB 1924, 88.

83 Levander (red.) 1931, 129 o. 133.

84 BVÅB 1924, 87. Svensson instämde i en förhoppning uttryckt av eritreamissionären Karl Nyström (1866–1946). Resonemanget handlade i BVÅB 1924 främst om arbetet i Eritrea, men den principiella hållningen gällde också för arbetet i det självständiga Etiopien, den ortodoxa kyrkan var densamma. Inställningen

missionsarbetets frihet i relation både till Svenska kyrkan och till den etiopisk-ortodoxa kyrkan.⁸⁵

Sammanfattningsvis kan sägas att *Septemberförslaget* ger en god inblick i hur Axel B. Svensson vid 1920-talets mitt aktivt arbetade med frågorna kring kyrkosyn i relation till missionsarbete. Svensson framhöll bibeltroheten som en orubblig grund för sin inställning i dessa frågor. Att vara bibeltrogen var en överordnad princip för Svensson, vilket också Vigilius understryker.⁸⁶ På en biblisk grund kunde sedan arbetet bedrivas utgående från praktiska förhållanden men där missionsstrategiska hänsyn vägrade tyngre än ett hänsynstagande till de traditionella kyrkornas bruk. Samtidigt framhöll Svensson att missionens uppgift var utbredande av evangelium och dit hörde församlingsbildning, men knappast kyrkobilddning. Axel B. Svensson konkluderade sitt resonemang i *Septemberförslaget* med att det behövdes en missionär prästvigd i Svenska kyrkan på fältet och detta inte behövde strida mot de principer han menade BV var skyldiga att följa.⁸⁷

Styrelsen andra behandling av kyrkofrågan år 1925

Vid sitt sammanträde 13 oktober 1925 tog Bibel-trogna Vänners styrelse åter upp frågorna om eventuell prästvigning av missionärer och om kyrklig struktur i missionsarbetet i Etiopien. Efter lång diskussion voterade styrelsen om Svenssons förslag och med röstsiffrorna sju (7) mot fem (5) antogs *Septemberförslaget*s sju beslutspunkter.⁸⁸ Ordförande Lambert Jepsson reserverade sig mot den del av beslutet som innebar att en missionär skulle prästvigas inom Svenska kyrkan, och ytterligare fyra ledamöter instämde i reservationen.⁸⁹ Reservationer var ovanliga i styrelsen. Endast i ett ärende tidigare hade sådan oenighet funnits kring ett styrelsebeslut att reservation avgivits.⁹⁰

Missionärernas frågor om församlingsbildande i Etiopien ägnade Svensson och styrelsen mindre tid och kraft. Det verkar som om styrelsen var nöjd med det förslag till församlingsordning som missionärerna hade tillsänt styrelsen. Endast avsnittet om ”att arbeta för upprättandet av en abessinsk nationalkyrka med renare lära och bättre församlingstukt än den nuvarande” beslöt styrelsen att stryka ur förslaget med motiveringen att formuleringen ”skulle kunna genom en politiskt illvillig tolkning blifva ett vapen i händerna på det koptiska prästerskapet”.⁹¹

Missionärerna hade uttryckt en tydlig vilja att se en ny luthersk kyrka i Etiopien, men styrelsen utelämnade det tydligaste uttrycket för detta, av närmast politiska skäl. Om också Svenssons uppfattning att missionens uppgift var församlings-

till den etiopisk-ortodoxa kyrkan kom delvis att förändras i samband med det andra italiensk-etiopiska kriget 1935–1936 och efterföljande ockupation. Daniel Lindmark 2002, 244–245. Lundgren 2001, 41–42.

85 *Septemberförslaget*, 3.

86 Vigilius 2005, 130.

87 *Septemberförslaget*, 5.

88 BV:s styrelseprotokoll 13.10.1925 § 8–9, A2:3, BV:s arkiv. Styrelsen antog inte *Septemberförslaget* i dess helhet. Detta hade Svensson ursprungligen velat, vilket framgick av förslaget första mening: ”Styrelsen [...] finner sig böra göra efterföljande uttalande, som i tillämpliga delar äger principbesluts karaktär.”

89 BV:s styrelseprotokoll 13.10.1925 § 10, A2:3, BV:s arkiv. Bland dem som reserverade sig fanns vice ordförande Nils Nilsson och Johannes Wittander.

90 Se BVÅB 1933, 37–38. Den första gången, år 1916, gällde saken en medarbetares uppsägning och två styrelseledamöter reserverade sig mot beslutet.

91 ”Missionärernas förslag”, 3, BV:s styrelseprotokoll 15–16.6.1925 § 25, A2:3, BV:s arkiv. BV:s styrelseprotokoll 13.10.1925 § 15, A2:3, BV:s arkiv.

bildande, men inte kyrkogrundande, påverkade styrelsens beslut framgick inte av protokollet. I övrigt gav styrelsen sitt missionsutskott i uppdrag att arbeta vidare med utkastet till församlingsordning och uppmanade missionärerna att börja tillämpa ordningen utan att invänta prästvigning av någon missionär.⁹²

Missionär Josef Svensson hade redan tidigare beviljats resa till Sverige under år 1926 för vila.⁹³ Före sin återresa till Etiopien prästvigdes han av biskop Olof Bergqvist vid en gudstjänst i Clara kyrka i Stockholm den 6 februari 1927.⁹⁴ I årsberättelsen för år 1926, tryckt i april eller maj 1927, kunde BV:s medlemmar och understödjare läsa Axel B. Svenssons utförliga redogörelse för den kyrkliga situationen i Etiopien och bakgrunden till att en BV-missionär prästvigdes i Svenska kyrkan.⁹⁵ I den redogörelsen lades större vikt vid missionens uppgift som församlingsgrundande än vid prästvigningsfrågan.⁹⁶

Avslutande diskussion

Mikkel Vigilius är den forskare som hittills ägnat mest uppmärksamhet åt Axel B. Svenssons ekle-siologi. Vigilius noterar att det fanns en lång paus åren 1924–1936 när det gällde skriftliga bidrag av Svensson om kyrkan, men under denna period ägnade Svensson sig fortsatt åt kyrkliga frågor, åtminstone under 1924–1927, vilket denna under-sökning har visat.

Som Mikkel Vigilius har konstaterat var Axel B. Svenssons kyrkosyn formad av en betoning på Bibeln och den evangelisk-lutherska bekännelsen. Daniel Lindmark har beskrivit Svenssons kyrko-syn som pragmatisk. En tydligare bestämning, mot bakgrund av genomgången material från Svenssons arbete med utlandsmissionen under 1920-talet, är att Svensson ekle-siologi var *missiologiskt betingad*; när Bibeln eller bekännelsen inte gav tydliga instruktioner gällde att den orga-nisationsform eller kyrkostruktur som i en aktuell situation och tidsperiod fungerade bäst för att föra ut evangeliet till människor var en som Svensson försvarade. Denna kyrkosyn framträder tydligt vid ett studium av Svensson först när förhållan-den på de utländska missionsfälten inkluderas; att enbart undersöka hur Svensson relaterade till och värderade utvecklingen i Sverige och inom Svenska kyrkan är inte tillräckligt för att bestämma Svens-sons ekle-siologiska grundsyn. Svensson missiolo-giskt styrda resonemang i kyrkliga frågor påmin-ner om hur Carl Olof Rosenius argumenterade i kyrkliga frågor såsom t.ex. frågan om vem som ska förvalta sakramenten eller om väckelsen skulle bryta med Svenska kyrkan.

Missionens uppgift, var enligt Svensson, att förkunna evangeliet och frukten av ett missions-arbete var att församlingar uppstod. Frågor om kyrkobil-dning hörde, enligt Svensson, inte till mis-sionens uppgifter, utan ansvaret för dessa skulle över-lätas åt de bildade församlingarna och deras medlemmar. Svensson förutsåg på 1920-talet att sådana kyrkobil-dningar skulle uppkomma då han inte trodde att missionens arbete i Ostafrika skulle resultera i en reformation av den etiopisk ortodoxa kyrkan.

92 BV:s styrelseprotokoll 13.10.1925 § 15, A2:3, BV:s arkiv.

93 BV:s styrelseprotokoll 13.10.1925 § 9, A2:3, BV:s arkiv.

94 BVÅB 1926, 72. *Nya Väktaren* 1927:2, 32.

95 BVÅB 1926, 119–128. Det finns goda skäl att anta att Svensson skrev redogörelsen i BVÅB. Jfr att han i följande års redogörelse skriver: ”En nu adertonårig erfarenhet har så småningom lärt den här skrivande, att knappast någon författare- och redaktionsuppgift kan vara svårare än den att skriva och redigera en årsredogörelse.” BVÅB 1927, 115. Se vidare styrelsens beslut i februari 1925 om att sekreteraren i samråd med ordföranden skriver årsberättelsen. BV:s styrelseproto-koll 10.2.1925 § 15, A2:3, BV:s arkiv, BV:s expedition, Stockholm. Också Rune Imberg konkluderar, på stilis-tiska grunder, att det är Svensson som är upphovsman-nen. Imberg 2010, 20.

96 Jfr Imbergs redogörelse för omständigheterna och kommunikationen kring prästvigningen. Imberg 2010, 19–25. Imberg 2008, 92–94.

I diskussionerna i BV:s styrelse om hur arbetet i Etiopien skulle organiseras i kyrkligt hänseende mötte Svensson motstånd som främst bestod i frågor om hur åtgärder som gällde missionsarbetet i Etiopien skulle uppfattas i Sverige. Trots sin kritiska hållning till Svenska kyrkan argumenterade Svensson i BV:s styrelse för att låta prästviga någon eller några av BV:s missionärer i Svenska kyrkan. Han kunde göra det eftersom han inte menade att en sådan prästvigning skulle förändra missionärens mandat eller uppgift i sig, eftersom missionären genom missionärsinvielsen redan fått samma och möjligen ett större ämbete än prästens. Svensson motiverade inte en heller sådan prästvigning utifrån att bevara en relation med Svenska kyrkan – såsom EFS hade gjort när det gällde prästvigning av missionärer – utan skälen hade enbart med förhållanden på fältet att göra; vigning kunde underlätta för etiopiernas övergång till luthersk kristendom och efterfrågades av de utsända missionärerna.

Svensson menade att prästvigning av BV:s missionärer inte skulle föra organisationen närmare Svenska kyrkan. Om det blev så, eller inte, kunde vara uppgift för vidare forskning. Men det förefaller inte osannolikt att prästvigningsdiskussionerna i BV:s styrelse, och den efterföljande prästvigningen av missionär Josef Svensson, medverkade till att de frikyrkliga tendenserna inom BV avtog och till Axel B. Svenssons successivt alltmer positiva värdering av möjligheterna att påverka och verka inom Svenska kyrkan.

Käll- och litteraturförteckning

OTRYCKT MATERIAL

- BV:s arkiv   Missionssällskapet   Bibeltrogna
 Vänners arkiv, Riksarkivet resp. Bibeltrogna Vänners
 expedition (för serierna A1–A4, B2, F5), Stockholm.
 Axel B. Svenssons arkiv   Axel B. Svenssons arkiv,
 Landsarkivet, Lund.

TRYCKT MATERIAL

- Erik J. Andersson, "Axel B. Svensson som apologet. En case-study av författarskapet i *Nya Vaktaren* 1918", *Theofilos* 11, 2019:1, 4–20.
- Erik J. Andersson, "Kontinuitet eller diskontinuitet? Axel B. Svenssons beskrivningar av Bibeltrogna Vänners start av utlandsmission", under utgivande 2020.
- Gustav Arén, *Evangelical Pioneers in Ethiopia. Origins of the Evangelical Church Mekane Yesus*, Stockholm 1978.
- Stephen B. Bevans & Roger P. Schroeder, *Constants in Context. A Theology of Mission for Today*, Maryknoll, New York, 2008.
- Oloph Bexell, *Sveriges kyrkohistoria 7. Folkväckelsens och kyrkoförnyelsens tid*, Stockholm 2003.
- Oloph Bexell, "Svensson, Axel Bernhard", i *Svensk Biografiskt Lexikon. Häfte 170 Swenson-Svensson*, Åsa Karlsson (red.), Stockholm 2019, 664–671.
- David Jacobus Bosch, *Transforming mission: paradigm shifts in theology of mission*. Twentieth anniversary ed., fifth printing, New York 2016.
- Ingmar Brohed, *Sveriges kyrkohistoria. 8. Religionsfrihetens och ekumenikens tid*, Stockholm, andra upplagan, 2013.
- Berättelse över Missionssällskapet Bibeltrogna Vänners verksamhet, Stockholm, 1911–2004. Årtal anges i fotnoter för verksamhetsåret som avses, tryckår är följande år.
- Lars Eckerdal, *Svenska kyrkans gudstjänst. Bilaga 6 "Genom bön och handpåläggning". Vignings- jämte installationshandlingar – liturgiska utvecklingslinjer*, 1968 års kyrkohandbokskommitté, SOU 1985:48, Stockholm 1985.
- Tore Furberg, *Kyrka och mission i Sverige 1868–1901: Svenska kyrkans missions tillkomst och första verksamhetstid*, Uppsala, 1962.
- Sven Gustafsson, *Nyevangelismens kyrkokritik*, Lund 1962.
- Viveca Halldin Norberg, *Swedes in Haile Selassie's*

- Ethiopia, 1924–1952: a study in early development co-operation*, Uppsala 1977.
- Hjalmar Holmqvist, *Kyrkohistoria III. Nyaste tiden jämte nutiden*, Stockholm 1926.
- Rune Imberg, *A door opened by the Lord: the history of the Evangelical Lutheran Church in Kenya*, Göteborg 2008.
- Rune Imberg, "Från Stockholm 1911 till Göteborg 2005 via Kenya. Varför en kenyansk biskop kom till Sverige för att förrätta biskopsvigning inom Missionsprovinsen", i Göran Beijer, Bengt Birgersson & Jakob Okkels (red.), *Lyda Gud mer än människor. Festskrift till biskop Arne Olsson, Missionsprovinsens förste biskop*, Göteborg 2010, 18–31.
- Rune Imberg, "Evangelisk Luthersk Mission – Bibeltrogna Vänner", i Jan-Åke Alvarsson (red.), *Svenskt frikyrkolexikon*, Stockholm 2014, 119–121.
- Anders Jarlert, *Sveriges kyrkohistoria 6. Romantikens och liberalismens tid*, Stockholm 2001.
- Eskil Levander (red.), *Evangeliska Fosterlands-Stiftelsen genom 75 år: jubileumsskrift 1856–1931*. 1, Stockholm 1931.
- Daniel Lindmark, "Guds Sion i Norden. Missionssällskapet Bibeltrogna Vänner och kyrkofrågan 1945–1961", opublicerad text presenterad vid den nordiska workshopen "Folkkyrkorna och väckelserörelserna i Norden 1945–1960", Uppsala universitet, 30–31 augusti 1999.
- Daniel Lindmark, "En god hedning är en omvänd hedning: missionens berättelse om individens utträde ur kollektivet", i Heidi Hansson, Raija Kangassalo & Daniel Lindmark (red.), *När språk och kulturer möts: festskrift till Tuuli Forsgren 2 november 2002*, Umeå 2002.
- Daniel Lindmark, "Kvarlevan av den gamla stiftelsen. Missionssällskapet Bibeltrogna Vänner, Axel B. Svensson och historien", i Urban Claesson & Sinikka Neuhaus (red.), *Minne och möjlighet: kyrka och historiebrik från nationsbygge till pluralism*, Göteborg 2014, 78–104.
- Sofi Lundgren, "De hedniska gallaernas land." *En studie av synen på afrikaner och afrikansk kultur hos Missionssällskapet Bibeltrogna Vänner under perioden 1930–1936 och 1945–1948*, C-uppsats i historia, Umeå universitet, 2001.
- Karl Axel Lundqvist, "Den uppblåsande BV-schismen i historisk belysning", i Torbjörn Larpers & Rune Imberg (red.), *Den rosenianska väckelserörelsen cirka 1890–1920 och bildandet av Missionssällskapet Bibeltrogna vänner 1911: rapport från forskningsseminarium på Johannelunds teologiska högskola 20–21 april 2010*, Uppsala 2010, 5–40.
- Klas Lundström, "Rosenius – missionsmannen", i Lars Olov Eriksson & Torbjörn Larpers (red.), *Carl Olof Rosenius: teolog, författare, själavårdare*, Skellefteå 2016, 94–108.
- Nya väktaren*, under Axel B. Svenssons redaktion 1907–1968, Stockholm.
- Arne Palmqvist, *De aktuella kyrkobergreppen i Sverige: en undersökning med särskild hänsyn till problemet kyrka och stat*, Stockholm 1964.
- Dag Sandahl, *En annan Kyrka: Svenska kyrkan speglad genom Kyrklig samling och Kyrklig samling speglad genom Svenska kyrkan*, Helsingborg 2018.
- Karin Sarja, "»Gå ut och gör alla folk till lärjungar« – om svensk mission" i Oloph Bexell, *Sveriges kyrkohistoria 7. Folkväckelsens och kyrkoförnyelsens tid*, Stockholm 2003, 340–352.
- Axel B. Svensson, "Om den kristna kyrkan. Dogmatisk studie" i *Bibeltrogna Vänners Julkalender*, årg. 8 (1923), 35–54.
- Axel B. Svensson, "Framme vid målet" i *Bibeltrogna Vänners Missionstidning*, årg. 13 (1924): jan., 14.
- [Axel B. Svensson], *Missionssällskapet Bibeltrogna Vänners historia under tiden 1911–1961*, Stockholm 1961.
- Mikkel Vigilius, *Kirke i kirken: Luthersk vækkelses-kristendom – fra kirkelig bevægelse over organisation til kirkeligt opbrud*, Hillerød, 2005.
- Henry Wiklund, Henry, *Predikant pastor präst: Evangeliska fosterlandsstiftelsens samfundsproblematik 1940–1972*, Uppsala 1979.

Abstract

AXEL B. SVENSSON ON CHURCH AND MISSION IN THE 1920'S.

Axel B. Svensson (1879–1967) was one of the founders of Missionssällskapet Bibeltrogna Vänner (Mission Society Bible-True Friends, BV). As secretary of the board and employed in the mission office he was in charge of contacts with BV's missionaries in East Africa. Svensson took a critical stand on the Swedish Church. It was a matter of great importance for BV to safeguard organizational freedom from the Church of Sweden. Previous research on Axel B. Svensson's church view has concluded that Svensson lacked a fundamental church view, but has largely only investigated Svensson's ecclesiology in relation to the Church of Sweden.

In the early 1920's, BV established missionary work in independent Ethiopia, which meant that Svensson's ecclesiological considerations were more clearly established in relation to missionary work. In 1925 BV's missionaries in Ethiopia proposed that the board should send out an ordained pastor as missionary to the field, and that the board should decide on statutes for congregational formation. The missionaries' proposals led to discussions in the BV-board. Prior to the decision concerning the issues in question, Svensson presented a proposal in which he elaborated how the board could establish a procedure for the formation of congregations and have one of the missionaries ordained in the Church of Sweden, and at the same time adhere to the teaching of the Bible about

church and ministry, prioritize missionary work, and take into account existing churches' traditions whenever they did not conflict with the Bible or make mission work more difficult.

The issue of ordination of missionaries was especially difficult for Svensson and the BV-board. Since the 1860's, a dual practice had developed within the 19th century Swedish revival movement: in the work of home missions lay preachers were used for preaching in the revival movement but baptism and communion were primarily administered only by pastors ordained in the Church of Sweden while on the foreign mission field some missionary candidates were ordained and some were not. This difference between home and foreign missions was the reason why during the 1920's Svensson worked considerably more with the issues of office and ordination of pastors than the questions of church formation and church structure.

Svensson's ecclesiology was missiologically conditioned. When the Bible or the Lutheran confessions did not give clear instructions concerning the organizational form or church structure, what worked best to spread the gospel in a particular situation and time period was one that Svensson defended. Despite his critical attitude to the Church of Sweden, Svensson insisted before the BV-board that one or a few missionaries should be ordained as pastors in the Church of Sweden. He did not believe that such ordination would change the mission or mandate of the missionary, as the missionary through the commissioning service had already received the same, or possibly even a greater office than the pastor's.

